כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 2 מתוך 3 | 45 דק' | תענית כג ע"א

**חמ"ד: הסוגיה אינה בתכנית החובה בגמרא לחט"ב; מתאימה להעשרה, לתפילת הגשם ולשיעורי אגדה. ממלכתי: העשרה; מתאים גם לתרבות יהודית-ישראלית.**

# "מה אעשה לך": שמעון בן שטח ובני לשכת הגזית

## 🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את דברי שמעון בן שטח לחוני ויסבירו את הביקורת ואת ההערכה שבהם.
- התלמידים יסבירו את משל הבן ש"מתחטא" על אביו, ואת הפסוק "ישמח אביך ואמך".
- התלמידים יסבירו לפי רש"י את החשש מ"חילול שם שמים" ואת ההשוואה לאליהו.
- התלמידים יקראו את דברי בני לשכת הגזית ויסבירו איך הם רואים את חוני.

## ❓ השאלה הגדולה של היחידה

**מה כוחה של תפילה, ומה כוחו של אדם אחד בתוך הדורות?**

חוני המעגל מתפלל ומשנה את מזג האוויר, ננזף על ידי שמעון בן שטח, ובסוף ישן שבעים שנה ומגלה שאיש לא מכיר אותו. בכל שיעור נראה פן אחר של כוחו, וגם את גבולותיו.

## 🧪 פתיחה: ביקורת ושבח

שואלים: **האם אפשר לבקר מישהו ולהעריך אותו באותו משפט? תנו דוגמה.** (5 דקות)

## 📖 הסבר למורה

שמעון בן שטח, נשיא הסנהדרין, שולח לחוני: "אלמלא חוני אתה, גוזרני עליך נידוי". רש"י: מנדים "על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שאלתי". ועוד: אילו היו שנים כמו בימי אליהו, שנשבע שלא יהיה גשם, היה נוצר מצב שאחת השבועות לא תתקיים, "נמצא שם שמים מתחלל על ידך" (רש"י).

"אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך": כמו בן שמבקש מאביו "אבא, רחץ אותי במים חמים... תן לי אגוזים", והאב נותן. רש"י מפרש "מתחטא" מלשון חטא. ואפשר להבין (פירוש שלנו) שיש כאן גם חיבה: הבן מתפנק כי הוא קרוב לאביו. שמעון בן שטח מסיים בפסוק "ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך" (משלי כג, כה).

בני לשכת הגזית (רש"י: הסנהדרין) שולחים לחוני את הפסוק מאיוב (כב, כח) "ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור", ודורשים: "אתה גזרת מלמטה והקב"ה מקיים מאמרך מלמעלה", ו"דור שהיה אפל הארת בתפלתך". שתי תגובות שונות לאותו אדם.

### 📜 המקור (הגמרא מתוך ספריא, מהדורת William Davidson המנוקדת; רש"י מתוך ספריא, דפוס וילנא)

מילים קשות: **אִלְמָלֵא** = אילולא; **נִידּוּי** = הרחקה, עונש של בית הדין; **מַפְתְּחוֹת גְּשָׁמִים** = הכוח לעצור או להוריד גשם; **מִתְחַטֵּא** = מתפנק, מבקש (רש"י: מלשון חטא); **הַמָּקוֹם** = הקב"ה; **צוֹנֵן** = מים קרים; **לִשְׁכַּת הַגָּזִית** = מקום הסנהדרין (רש"י); **אָפֵל** = חשוך.

**תענית כג ע"א: שמעון בן שטח**

שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח: אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזְרִני עָלֶיךָ נִידּוּי. שֶׁאִילּוּ שָׁנִים כְּשָׁנֵי אֵלְיָהוּ שֶׁמַּפְתְּחוֹת גְּשָׁמִים בְּיָדוֹ שֶׁל אֵלְיָהוּ, לֹא נִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדְךָ,

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** שלח לו שמעון בן שטח: אילולא היית חוני, הייתי גוזר עליך נידוי. כי אילו היו שנים כמו שנות אליהו, שמפתחות הגשמים בידו של אליהו, האם לא היה שם שמיים מתחלל על ידך?

**(המשך)**

אֶבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ, כְּבֵן שֶׁמִּתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ: אַבָּא, הוֹלִיכַנִי לְרָחְצֵנִי בְּחַמִּין. שָׁטְפֵנִי בְּצוֹנֵן. תֵּן לִי אֱגוֹזִים, שְׁקֵדִים, אֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים — וְנוֹתֵן לוֹ. וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: ”יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ“.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** אבל מה אעשה לך, שאתה מתחטא לפני המקום והוא עושה לך את רצונך, כמו בן שמתחטא על אביו והוא עושה לו את רצונו, ואומר לו: אבא, קח אותי לרחוץ במים חמים; שטוף אותי במים קרים; תן לי אגוזים, שקדים, אפרסקים ורימונים – והוא נותן לו. ועליך הכתוב אומר: "ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך".

**תענית כג ע"א: בני לשכת הגזית**

תָּנוּ רַבָּנַן: מָה שָׁלְחוּ בְּנֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל — ”וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר“.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** שנו חכמים: מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל? "ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור".

**(המשך)**

"וְתִגְזַר אֹמֶר" – אַתָּה גָּזַרְתָּ מִלְּמַטָּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּים מַאֲמָרְךָ מִלְּמַעְלָה. "וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר" – דּוֹר שֶׁהָיָה אָפֵל הֵאַרְתָּ בִּתְפִלָּתֶךָ.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** "ותגזר אמר" – אתה גזרת למטה, והקב"ה מקיים את דבריך למעלה. "ועל דרכיך נגה אור" – דור שהיה חשוך, האַרת בתפילתך.

**רש"י, ד"ה אלמלא חוני אתה**

אלמלא חוני אתה – ואדם גדול:

**רש"י, ד"ה לנדות**

לנדות – שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שאלתי:

**רש"י, ד"ה לא נמצא שם שמים מתחלל**

לא נמצא שם שמים מתחלל – בתמיה שאליהו נשבע חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א י"ז:י') ואתה נשבע שאין אתה זז עד שירדו גשמים:

**רש"י, ד"ה מתחטא**

מתחטא – לשון חטא כלומר הוי הולך וחוטא:

**רש"י, ד"ה לשכת הגזית**

לשכת הגזית – סנהדרין:

**רש"י, ד"ה דור שהיה אפל**

דור שהיה אפל – מרוב צער שלא ירדו גשמים:

## ⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בגמרא במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהגמרא.

📜 **כתוב:** "גּוֹזְרַנִי עָלֶיךָ נִידּוּי"

💭 **מפרשים:** רש"י: "שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שאלתי".

📜 **כתוב:** "שָׂאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם"

💭 **מפרשים:** רש"י: "לשון חטא כלומר הוי הולך וחוטא". פירוש אחר שמקובל ללמד (לא כתוב כאן ברש"י): "מתחטא" = מתפנק, כמו ילד שמבקש מאביו.

📜 **כתוב:** "דּוֹר שֶׁהָיָה אָפֵל הֵאַרְתָּ בִּתְפִלָּתֶךָ"

💭 **מפרשים:** רש"י: "מרוב צער שלא ירדו גשמים".

## 👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

**חומרים:** דף המקורות מהעמוד הזה (או הגמרא), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: ביקורת ושבח באותו משפט (5 דקות)
2. קריאת דברי שמעון בן שטח, עם רש"י על הנידוי ועל אליהו (10 דקות)
3. משל הבן המתחטא: קריאה בזוגות ודיון (8 דקות)
4. בני לשכת הגזית: "ותגזר אמר ויקם לך" (6 דקות)
5. עבודה בזוגות: דף העבודה (13 דקות)
6. כרטיס יציאה (3 דקות)

## 💬 שאלות בשלוש רמות

**הבנה (מה כתוב?)**

1. מה היה עושה שמעון בן שטח "אלמלא חוני אתה"?
2. מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני?

**פרשנות (מה זה אומר?)**

1. לפי רש"י, למה חשב שמעון בן שטח שמגיע לחוני נידוי? מה הקשר לאליהו?
2. הסבירו את משל הבן המתחטא. האם הוא ביקורת, שבח, או שניהם?

**הערכה (מה דעתי?)**

1. עם מי אתם מסכימים יותר: שמעון בן שטח או בני לשכת הגזית? למה?
2. האם "קרבה" למישהו מתירה לבקש ממנו יותר? מתי זה בסדר ומתי לא?

## 🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלת היחידה. לחוני יש כוח בתפילה, אבל לכוח יש גבולות: שמעון בן שטח מזהיר מ"חילול שם שמים", ובני לשכת הגזית משבחים את מי ש"האיר" לדור חשוך. בשיעור הבא נראה מה קורה לחוני בתוך הדורות.

### 🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. משפט אחד שבו שמעון בן שטח מבקר, ומשפט אחד שבו הוא מעריך:
2. במשפט אחד: מה כוחו של חוני?

### 💡 הערות למורה

"מתחטא": רש"י מפרש "לשון חטא". יש פירושים אחרים (מתפנק, מבקש בחיבה); כדאי להציג את שניהם כפירושים ולהשאיר לתלמידים להכריע.

רש"י מסביר את "לא נמצא שם שמים מתחלל" בעזרת שבועת אליהו (מלכים א יז, א): אם אליהו נשבע שלא ירד גשם וחוני נשבע שירד, אחת השבועות תהיה לשווא.

הפסוקים: "ישמח אביך ואמך" (משלי כג, כה); "ותגזר אמר ויקם לך" (איוב כב, כח).

למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים, שאלות בחירה ומשפטי פתיחה.

### 📝 בדף העבודה

טבלת ביקורת ושבח בדברי שמעון בן שטח, משל הבן המתחטא, הדרשה של בני לשכת הגזית ו★ שאלת עמדה. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות בחירה, משפטי פתיחה ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

## מקורות

- תענית כג ע"א (ספריא)
- רש"י על תענית כג ע"א (ספריא)

# מחוון: "מה אעשה לך": שמעון בן שטח ובני לשכת הגזית

1. (1) ביקורת (וגם הערכה: "אלמלא חוני אתה", רש"י: ואדם גדול). (2) גם וגם: ביקורת על ההתנהגות, הכרה בקרבה לה'. (3) שבח: חוני משמח את "אביו".
2. רש"י: "על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שאלתי", כלומר דיבר בלי כבוד כלפי שמיים.
3. אליהו נשבע שלא יהיה טל ומטר (מלכים א יז, א). אם בשנים כאלה חוני היה נשבע שלא יזוז עד שירד גשם, אחת השבועות הייתה לשווא, "נמצא שם שמים מתחלל על ידך" (רש"י).
4. "אתה גזרת מלמטה, והקב"ה מקיים מאמרך מלמעלה"; ו"דור שהיה אפל הארת בתפלתך" (רש"י: מרוב צער שלא ירדו גשמים).
5. תשובה פתוחה. לקבל מכתב שמתייחס לביקורת (כבוד, שבועה) ומנמק את מעשיו (צורך הציבור, הקרבה לה').